

Др МИРОСЛАВ ЂОРЂЕВИЋ, ОСЛОБОДИЛАЧКИ РАТ СРПСКИХ УСТАНИКА

1804—1806, Београд 1967, стр. 448

Прилично обимна литература о првом српском устанку обогатена је још једним дијелом које заиста представља научни допринос југословенској историографији. Изучавање првог српског устанка, великог револуционарног покрета српских маса који је означаио одлучујућу прекретницу у историјском развоју српског народа, представља и данас важан задатак југословенске историјске науке. Како писац истиче, међутим, досадашња проучавања свијесу дала заокружен приказ ових догађаја у првом српском устанку. Нарочито велики недостатак ранијих проучавања представља војноисторијска обрада устанка. О томе писац каже: „Начин вођења рата, стратегија, тактика и војна мисао српских устаника остали су недовољно осветљени а тиме и нехотице били и потцењени“. Не схватајући довољно карактер устанка, трађански историчари поклањали су мало пажње или су потпуно занемарили проучавање војне мисли устаника — њихову стратегију и тактику. Стога су они устаничким борбама у 1804. и 1806. годинама давали карактер стихичности и случајности.

Писац се ограничио да на основу главних извора, објављених и необјављених, реконструира ослободилачки рат српских устаника 1804—1806. и обради војну мисао устаника — стратегију и тактику устаничког ратовања. У проучавању војноисторијске стране устанка, служећи се дијалектичким методама, писац полази од оцјене карактера устанка, његових могућности и унутрашњих друштвено-политичких услова који га одређују. Анализирајући устаничко ратовање 1804—1806. Ђорђевић је дошао до закључка да се устаничке операције нијесу одвијале стихички, нити су биле случајне борбе, него организоване акције устанка чије су вође показале и тактичка знања и оперативну вјештину. На једном мјесту он каже

да иначе „устанак који би био у сталној дефанзиви не би се могао одржати а још би мање могао прерасти у ослободилачки рат“.

Устаничко ратовање 1804—1806. било је херојско прелуће народних маса Србије и њихових вођа за своје национално ослобођење. Писац истиче да је покретачка снага тога херојских прелућа проуздила из ослободилачког карактера устанка који је био главни услов за пуну мобилизацију народа у борби против поробљивача Турака, чије је ратовање имало друпи циљ и карактер. Устаници су непрестано савршавали своју војну мисао израђујући револуционарну стратегију и тактику. Начело њихове тактике било је — напад је најбоља одбрана, а начело стратегије — бити стално у офанзиви.

У уводу је дат преглед војно-политичке ситуације на почетку XIX стољећа и стратегијских услова ослободилачког рата, и указано на ратно искуство које су устаници стекли до 1804. године у заустријско-турским ратовима и Кочичкој крајини. У првом дијелу студије говори се о ојечи кнезова, почецима устанка, организацији устанка у Шумадији, Ваљевској и Шабачкој нахији, његовом ширењу у Поморављу, о нападу на јаничарска упоришта, ослобођењу Ваљева, гоњењу јаничара до Београда, доласку Беглар-паше, побијци дахија. У другом дијелу говори се о ратским циљевима устаника у другој половини 1804. године и о ратним операцијама у 1805. години. У трећем дијелу обрађене су ратне припреме устаника, с једне, и Порте, с друге стране, последице битке на Иванковцу, затим устаничке офанзиве на овим фронтovima до краја прве половине 1806. године. Најславније устаничке битке у којима су устаници извојевали пуну побједу над турском војском и тиме ослободили већи дио Србије — мишарска битка, одбрана Де-

липрада, ослобођење Београда и Шапца — обрађене су у четвртој дијелу. Писац је дао и резиме у којему говори о карактеру и искуствима радовања српских уста-

њика 1804 — 1806. године. На крају студије писац је дао напомену о изворима и литератури и репистар.

Н. Ракочевић

ДРАГОСЛАВ ЈАНКОВИЋ, ЈУГОСЛОВЕНСКО ПИТАЊЕ И КРФСКА ДЕКЛАРАЦИЈА 1917. ГОДИНЕ

Београд 1967, стр. 517

О Крфској конференцији, на којој су представници српске владе на челу са Пашићем и представници Југословена у Аустро-Угарској на челу са предсједником Југословенског одбора Трумбићем доносили декларацију о оснивању заједничке југословенске државе, за протеклих 50 година писано је много. Тако је настала прилично обимна литература неједнаке историографске вриједности. Радови нијесу писани на основу дубљег проучавања архивске и друге изворне праће него већином на основу литературе или као мемоари и фрагменти. Мање или више, све је то писано субјективно и политички пристрасно. Зато обухватнија и научна обрада овог важног питања југословенске историје има своје пуно оправдање. О значају Крфске конференције Јанковић пише: „У рјешавању југословенског питања, Крфска конференција, одржана уредном 1917, имала је такође преломно значење. Тада су, први пут у својој политичкој историји, одређени представници Срба, Хрвата и Словенаца изразили, јасно и одређено, своју вољу и намјеру да образују слободну националну заједничку државу, и одредили извесна државно-правна и друштвено-политичка начела за које ће се заједнички борити као за основицу будуће заједничке државе“.

У књизи др Јанковића Крфска конференција је први пут обрађена монографски, на основу проучавања до сада некористрене изворне праће. Питање Крфске конференције обрађено је не само у склопу југословенског проблема него шире, у склопу оложених међународних ратних и политичких

збивања 1917. године, преломне године и у рјешавању југословенског питања и у првом свјетском рату. По својој садржини, по коришћењу праће и методу обраде монографија представља значајан научни допринос југословенској историографији. Она пружа читаоцу кристално јасну слику тешкоћа у којима се стварала југословенска буржоаска држава у току првог свјетског рата. Ослобођење и уједињење Југословена, како писац истиче, није зависило само од њихове воље, нити од воље и интереса њихове буржоазије. Оно је у највећој мјери зависило од исхода рата, од међусобног односа у лабору сила Антанте, од воље и интереса њених чланова, од њиховог односа према југословенском питању.

Монографија има три дијела, увод и закључак. У уводу даг је кратак преглед литературе о Крфској конференцији — о објављеним и необјављеним изворима и штампи. У првом дијелу говори се о неодређеној ситуацији у првој половини 1917. године, почевши од претварања империјалистичког рата у империјалистички мир, неизвесном опстанку Солунског фронта, фебруарској револуцији у Русији и југословенском питању, радничком покрету у југословенским земљама под Аустро-Угарском, проблемима и тешкоћама српске владе, добровољачком питању, црногорском питању, македонском питању, проблемима и тешкоћама Југословенског одбора. У другом дијелу говори се о сазивању Крфске конференције, њеним учесницима и њеном раду, низу питања о којима се на њој рас-